

ମାୟା ଶିଳ୍ପ

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૦૦૯ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ તોફાની રાખુડો

વિષય ૬૪૪૪:૩

ગાંડીવ બાલોચાનમાલા
પુષ્પ : : તેરઝું

તોફાની ટીપુડો

કૃત્રિજને આધારે
લખનાર
નરવર વીમાવાળા

પ્રકાશક
ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર
૧૮૦, પેળાંખી
સુરત

[કિંમત ૦-૬-૦]

[પ્રસ્વી: ૧૬/૮

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

૧૪૦૦૧

૧૩

ગાંધીવ છાપખાતું, સુરતમાં છાપી ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર તરફથી
નવવરલાલ વીમાવાળાએ 'તોફાની ટીપુડો' ની પહેલી આવૃત્તિ
પ્રત ૧૦૫૦ સંવત ૧૯૮૪ના ફાગણમાં પ્રગટ કરી.

આ ભા ર દ ર્શ ન

તોફાની ટીપુડાને બહાર પડતાં ઘણીવાર લાગી. તેના નામ માત્ર પરથી બાલ્યાલમે તેને માટે ઘણી જાણસા બતાવી તે માટે તેનો.....આભાર

તોફાની ટીપુડાને વિલંબ થયો તેનું કારણ તેનાં ચિત્રો; પણ એ ચિત્રો ઘણી મુશ્કેલી વચ્ચે અત્યંત શ્રમ વેડી બાંધ જ્યંતીલાલે દોર્યા તે માટે તેમનો.....આભાર

તોફાની ટીપુડા લખવાની મૂળ કલ્પના ઇંગ્લેન્ડમાંથી મળી. મૂળ વસ્તુમાં ઘણોજ ફેરફાર કરેલો છે અને ઘણાંયે નવા પ્રસંગો યોજ્યા છે પરંતુ મૂળ લેખકનું ઋણ કબુલવું જોઈએ.....આભાર

તોફાની ટીપુડાના મુખપૃષ્ઠ પર જે ચિત્ર મૂક્યું છે તે સાચેસાચો એક બાલાએ પડાવેલો ફોટો છે. તે ફોટો પડાવવા તૈયાર થનાર, અબણ્યા કુતરા પાસે બેસવામાં ઘણી હિંમત ને ધિરજ બતાવનાર બાળાનો અને તેને ફોટો પડાવવા દેનાર તેના વડીલોનો.....આભાર

તોફાની ટીપુડાનો પાઠ ભજવવા માટે પોતાના કુતરા
 બાથુનો ઉપયોગ કરવા દેનાર અને તે માટે બંતે
 શ્રમ લેનાર મુરખી. શ્રી નગીનદાસ મંજારા-
 મનો.....આભાર

ને છેવટ તોફાની ટીપુડાનો પાઠ બરાબર ભજવવા માટે
 ડાહ્યાડમરા થઈને બેસી રહેવા સાડ મિસ્ટર બાથુનો
 પથ.....આભાર

નરવર વીમાવાળા

આવે છે ! આવે છે !

૧૪: કચુંબર

૧૫: બાળવિહાર (૨)

૧૬: ધૂપસળી

તોફાની ટીપુડો

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

ગાંડીવ અઠવાડિક

હર રવિવારે પ્રગટ થાય છે.
તેમાં આખા ગુજરાતની ખ-
બરો, નોંધો, રમુજ અને સા-
હિત્યની ચર્ચા પ્રગટ થાય છે.
લવાજમ પો. ખર્ચ સાથે રૂ. ૩).

ગાંડીવ છાપખાનું

ગયા પાંચ વરસની કારકીર્દિમાં
આ છાપખાનાએ શુદ્ધ અને
સ્વચ્છ છાપકામ કરવા માટે
અજબ ખ્યાતિ મેળવી છે.

ગાંડીવ સાહિત્ય

મંદિરના આ વિભાગમાં તમામ
ઉત્તમ લેખકોનાં વખણાયલાં
પુસ્તકો તેમજ નિર્દોષ, રસીલી
અને બોધક કૃતિઓ મળી
શકે છે. લઘુથી કરવા લાયક
ચોપડીઓ માટે ત્યાંજ લખો

સરનામું: ૧૮૦, કેળાંપીઠ સુરત.

સુરત આવો, ત્યારે
જરૂર મુલાકાત લેશો.

મારું નામ દીપુડો. એ મારું નામ મારી શેઠા-
ણીએ પાડેલું. પણ હવે તો બધા મને તોફાની
દીપુડો કહે છે; કેમકે અમારી ત્રણ જણની તોફાની
ટોળીનો હું સરદાર છું.

મારી ટોળીમાંના બીજા બે મારા ભાઈબધોનાં
નામ બાઘડો અને હીરો. અમારાં ત્રણેનાં નામ
અમારી શેઠાણીએ પાડેલાં.

બીજાઓનું જોઈને મારી શેઠાણી પણ મને
તોફાની દીપુડો કહે છે. કોઈ કોઈ વાર તે મને
તોફાની બારકસ પણ કહે છે.

પણ મારી શેઠાણી કોણ છે તે તમે જાણો
છો? ચાલો, હું તમને તેની ઓળખાણ કરાવું.

મારી શેઠાણીનું નામ સીતા. અમે ત્રણ જણા—હું બાધડો ને હીરો—એક બીજા પર ઊભા રહીએ એટલી તે ઊંચી છે. તેના ઘરમાં અમે રહીએ છીએ. તે બહુ ભલી ને હસમુખી છે. કોઈ કોઈ વાર તે રડે છે ને મારી પેઠે તોફાન કરે છે ખરી, પણ બહુ નહિ. તે ડાહી છે.

સીતાબાઈનું—એટલે અમારું—ઘર બહુ મોટું અને મજાનું છે. તેમાં મોટા મોટા ચોરડા છે, અમારા જેવાં સો કુરકુરીયાં તેમાં ખુશીથી રહે. હાલ તો અમે ત્રણજ છીએ.

સીતાબાઈનાં બા તથા બાપુજી બહુ ભલાં છે. તેઓ કોઈ કોઈ વાર અમને પંપાળે છે, અને દુધ પાય છે. તે ઉપરાંત બે ત્રણ બીજા આણસો ઘરમાં રહે છે. એક બે નોકર પણ છે. એક ઘરડી ડોશ્મીમા છે તે ઘરમાં રાંધે છે. તે બહુ ખરાબ છે, ને અમને દુઃખ દે છે. અમે પણ તેને પજવીએ છીએ.

ઘરની આસપાસ બાગ છે. તે બાગ ઘણો મોટો છે. તેમાં જાતજાતનાં ઝાડ છે. આંબો ને

બોરડી પણ છે. વળી ગુલાબનાં ફુલ પણ તેમાં થાય છે. તે કુંડામાં રોપેલાં છે. બીજાં પણ જાત જાતનાં ફુલ થાય છે. બાગ બહુ મજનો છે. અને તે બાગમાં રમવાની ગમ્મત તો એવી આવે છે કે ન પૂછો વાત.

મેં તમને મારી શેઠણીની વાત તો કહી ખરી; પણ મારા ભાઈબધો બાધડા અને હીરા વિષે કંઈ કહ્યું નહિ. બાધડો ને હીરા બંને મારીજ ઉમ્મરનાં છે. હીરાનું આખું શરીર કાળું છે—જાણે મેં શજા જોઈ લેવી. પહેલાં તો એને બધા કાળીઓ કહેતા. પણ તે નામ સીતાબાઈને મન્યું નહિ, તેથી તેણે હીરા નામ પાડ્યું છે. બાધડાને પહેલાં ડાઘીયો કહેતા. બાધડાનું શરીર ઘોળું છે, પણ તેની ઉપર લાલ લાલ ડાઘાઓ છે. એટલે તેને પહેલાં ડાઘીઓ કહેતા. તે નામ સીતાબાઈએ બદલી બાધડો કર્યું. (બાધને પણ શરીર પર ચટાપટા હોય છે ને!) તમારામાંથી કોઈ, એકાદ દહાડો અમારી શેઠણી સીતાને મળવા આવો તો તમે

બંનેને જરૂર ઓળખી કાઢો. મને ઓળખી કાઢવાનું કામ પણ સહેલું છે. મારું શરીર આખું ઘોળું છે. નરદમ ઘોળું. એક ડાંબો નહિ, કે ટપકું નહિ. તમે આવો તો તમારી સાથે હું પેટ ભરી ભરીને રમીશ, હોં!

મારા ભાઈમંઘો જરા અક્ષતના ઓછા છે; પણ મને અને તેમને બંને છે તો બહુજ સારું હોં! કેમકે એક તો સરખી ઉમ્મરના, અને પાછા મળતાવડા સ્વભાવના. અમે ત્રણે દેખાવમાં પણ મળતા આવીએ. કેમકે ત્રણે ખાસ્સા બડાબડા અલમસ્ત જેવા છીએ. ત્રણેનાં ટાંટીઆ જરા જરા ટુંકા છે, પણ પગના પંજ રૂપાળા અને મજબૂત છે.

પંજની મેં વાત કરી તેનું કારણ બણો છો? પંજ ન હોય તો અમારી જીંદગીમાંની અડધી મઝા જતી રહે. પંજ અમને બહુજ કામ લાગે. કોઈની સાથે લડવું હોય તો એજ અમારી તલ્વાર. જમીન ખોતરી કાઢવી હોય તો એજ અમારી કોદાળી. કંઈ કપડું ફાડી તોડી નાંખવું હોય

તો એજ અમારી કાતર. એના વડે તો અમે કંઈ કંઈ ગમ્મત કરીએ છીએ. અમારી શેઠાણી સીતા છે તો બહુ ભલી; છતાં તેને ચિઠવવાનું મન કેટલીક વાર અમને થઈ આવે છે. તે વેળા અમે વાડીમાં જઈ તેણે રાપેલા એકાદ બે છોડને અમારા આ પંજ વતી જમીનમાંથી ખેંચી કાઢીએ છીએ.

આખા ઘરમાં કુદમકુદ કરવામાં અને દોડા-દોડીમાં અમને બહુ મજા પડે છે. ભાંગફેડ કરવામાં અમે ઊસ્તાદ છીએ અને તેથી કોઈ કોઈ વાર અમને ઘરનાં માણસો કે નોકરોની લપડાકે ખાવાનો વખત પણ આવે છે. પણ તેનું અમને જરાયે દુઃખ નથી. કેમકે અમારી શેઠાણીને અમારા ઉપર ખૂબ હેત છે. અને અમને પણ તેના ઉપર ખૂબ પ્યાર થઈ આવે છે. તે અમારી સાથે માયાથી વરતે છે.

અમે સીતાબાઈને હેરાન કરીએ છીએ તેથી તેને કંઈ ગુસ્સો આવતો નથી. તેને સારી પેટે

ખખર છે કે ગમ્મતને ખાતર કુદાકુદ કરવાની અમને ટેવ છે અને તેથી અમે તોફાન પણ કરી બેસીએ છીએ. કોઈ વાર બહુ નુકસાન થઈ જાય તો વળી તે અમને ઠપકો દે છે અથવા એકાદ બે ધપ્પા લગાવી દે છે.

સૌથી વધારે ધપ્પા ખાવાનું તો મારેજ ભાગે આવે. કેમકે મેં આગળ કહ્યું તેમ બધાં તોફાનો કરવાની જુક્તિ શોધનારો તો હુંજ. ધપ્પા ખાઉં તોયે હું તો તેવો ને તેવોજ. જરા વાર થોડું રહી લઉં ને વળી પાછો કંઈ ગમ્મત કરવાને તૈયાર થઈ જાઉં. એ ગમ્મતો કેવી હોય છે તે હું હવે તમને સમજાવું. એક આખા દિવસની હકીકત હું તમને કહીશ એટલે તમને સમજાઈ જશે.

(૨)

તે દિવસે રવિવાર હતો. સહવારનો પહેલો થયો એટલે અમે અમારી પથારીમાંથી ઉઠ્યા. અમારી પથારી કેવી છે તે જાણો છો? એક વાંસની મોટી ટોપલીમાં પુષ્કળ સુવાણું ધાસ છે. તે અમારી

સીતા શેઠાણીએ ખાસ મંગાત્રીને અમારે માટે પથારી બનાવી છે. એ પથારીમાં, ઉંઘી જવાની અમને બહુજ મઝા પડે છે. સહવારના પહેરમાં આંખ ઉઘડતાંજ કુદકે મારીને હું બહાર નીકળ્યો. અને આખું શરીર ખંખેરી નાંખી આળસ મરડ્યું. પછી બાઘડા અને હીરાને ગોઠા મારી જગાડ્યા કે: અલ્યા ઉંઘણુસીઓ! જગો, જગો! કેવાં અજવાળાં થઈ ગયાં છે. બંને ઝખ-છીને જગ્યા અને કૂદીને બહાર આવ્યા. હજી અમારે દુધ પીવાની વખત થઈ નહોતી. ધરનાં માણસો દુધ પીએ ત્યારેજ અમને પણ મળતું. તેમને બધાને જગતાં જરા વાર હતી. એટલે અમે તો કુદતા નાચતા વાડીમાં ગયા. ત્યાં ગયા પછી મેં કહ્યું: કેમ અલ્યાઓ! શરત રમવી છે? આવી જઓ. કોણ પેલા બદામડીના ઝાડ સુધી દોડવામાં પહેલું આવે છે?

હીરા બોલ્યા: એ તો જાણ્યું, હવે! તું દર વખતે પહેલો આવે છે તેથી શેખી કરે છે. આપણે

કંઈ એવું રમતા નથી. અહિં ભીંતથી બદામડી સુધી દોડી તે ઝાડને પાંચ ચકરાવા લઈ પછી પેલા ગુલામના છોડ પાસે જઈ ગુલાબ તોડી લાવી અહિં ભીંત આગળ પહેલો મૂકે તે ખરો. એવી શરત હોય તો આપણે દોડીએ. નહિ તો કંઈ નહિ. હું તો આ બેઠો.

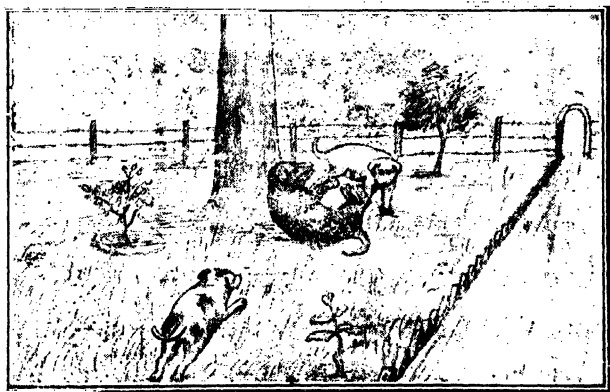
એમ કહી એ તો બેસી ગયો. મેં બાધડાની વલણ પણ હીરા તરફની નેઈ એટલે ફેરવી તો-
ખુનું ચાલની ભાઈ, એમ તો એમ! આપણે તો રમવા સાથે કામ છે. તું કહે છે તે કબુલ છે.

એમ કહી હું કબુલ થઈ ગયો. ત્રણે જણ એકી સાથે ઊભા રહ્યા. હું બોલ્યોઃ એક, બે ત્રણ. દોડો.

ત્રણે જણ સાથે દોડ્યા. દોડતાં દોડતાં હીરાએ તો ખૂબ નેર જણાવ્યું અને આગળ દોડી ગયો. હું બીજે નંબરે હતો અને બાધડાભાઈનાં તો ઠેકાણાંજ ન મળે. તે તો છેક પાછળ રહી ગયો. હીરાને ખૂબ આગળ દોડેલો નેઈ મેં એક યુક્તિ કરી. બદામડીના ઝાડને તે આંટા મારતો હતો.

તેનો ત્રીજો આંટો ચાલતો હતો. એટલામાં હું ત્યાં જઈ પહોંચ્યો. પહોંચ્યો એટલેજ હીરો ફરતો ફરતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. એટલે મારા સ્વભાવ પ્રમાણે હું તેની સાથે અથડાઈ જ પડ્યો. પરિણામે હીરો બે ગુલાંટ ખાઈ ગયો. અને અમારી શરત જ ભાંગી પડી. હીરો મારા પર ચિઢાઈ ગયો; કેમ અડ્યા ટીપુડા ! મને પાડી નાંખ્યો ?

હું હી હી કરીને હસી પડ્યો !

જા, હું તારી સાથે રમવાનો નથી. એમ

કહી હીરા તો જઈ એક ખુણે બેઠો. બાધડો પણ
 ધીમે ધીમે જઈ તેની પાસે બેઠો. આમ અમારી
 વચ્ચે તકરાર થઈ. પણ તે થોડીજ વારની છે
 એમ હું જાણતો હતો. કેમકે એવી તકરાર તો
 અત્યાર સુધીમાં સેંકડો વાર થઈ ગયેલી અને
 સેંકડો વાર પાછી સલાહ પણ થયેલી. તકરાર થાય
 એટલે પાંચ દશ મિનિટ તો એ લોકો મ્હોં ચઢા-
 વીને બેસી રહે, પણ એટલામાં હું કંઈ નવી
 તોફાનની જુક્તિ રચીને તેમની પાસે જઈ. એ-
 ટલે બંને પાછાં તે તોફાનમાં સામેલ થવા ફરીને
 ઉભા થાય.

હું કોઈ એવી જુક્તિ શોધવાના વિચારમાંજ
 હતો, એટલામાં ઘંટ વાગ્યો. એ ઘંટ બધા મા-
 થુરો દુધ પીવા ભેગા થાય ત્યારે વાગતો. ઘર
 મોટું હતું; અને માથુસ ચાકર પણ ઘણાં. તેમ
 અમે ગમે ત્યાં રખડતાં હોઈએ, એટલે સૌને ભેગા
 કરવાને એ પ્રમાણે રાખ્યું હતું. ઘંટ વાગતાંજ
 હીરા ફરીને ઉભો થયો; ચાલો રે ભાઈઓ, દુધ પીવા.

એમ બોલી તે દોડ્યો. હું ને બાઘડો પણ તેની સંગાથે દોડ્યા. અમે ત્રણે પાછા ભેગા મળીને દુધ પીવા દોડી ગયા.

અમે રસોડે ગયા. બધા માણસો ભેગા થઈ ગયાં હતાં. સીતા શેઠાણી બેઠી બેઠી પોતાનું દુધ પીતી હતી. તે અમને જોઈને પોતાનું દુધ મૂકી દોડતી દોડતી આવી. તેણે મને ગળચીથી પકડ્યો ને જમીન પર અફાડ્યો. પણ મને વાગે શાનું? એ તો રાજનું થઈ રહેલું. પછી તે રા-ફેર બોલી: ચાલો, ત્રણે જણ હારદોર ગોડવાઈ જઈ ગુપચૂપ બેસો. હું દુધ પી રહીશ, પછી બધાને મળશે.

એમ કહી એ તો ગઈ અને પોતાનું દુધ પીવા લાગી. અમે ગુપચૂપ બેઠા. મને વચમાં વચમાં ધૂરકવાનું મન થઈ આવતું. કેમકે મારો સ્વભાવ મૂળે અધીરો, એટલે ધીરજ રખાય નહિ. પણ અહિં ધીરજ રાખ્યા વિના છૂટકેયે નહિ. કેમકે ધૂરકું તો તેમ કરવાની સખ તરીકે દુધ

ઓછું મળે.

અચ્છા. છેવટે અમને દુધ મળ્યું. તે પીધા પછી અમારી સીતા શેઠાણીએ અમને થોડી વાર રમાડ્યા. પણ પછી તેને દાખલા ગણવાના હતા. એટલે અમને રવડતા મૂકી તે ચાલી ગઈ. એટલે હું બોલ્યોઃ કેમ, બાધડા, હીરા, ફરવા આવો છો? આવતા હો તો ચાલો નદી કાંઠે જઈએ.

થોડા વખતની રમતગમતમાં હીરો પોતાનો ગુસ્સો વીસરી ગયો હતો. એટલે તે પાછો તૈયાર થઈ ગયો. તે બોલ્યોઃ ચાલ દોસ, ચાલ. પેલી ઘોખણોની ઠેકડી ઉડાવીશું અને ગમ્મત કરીશું.

એમ કહેતોકને તે કુધો. તેની જોડે બાધડાએ અને મેં પણ ગબરડી મૂકી. અમારી શેઠાણીના ધરથી નદી બહુ દૂર નહોતી; અને દૂર હોય તોયે શું? અમારી ગબરડી અને દોડધામ આગળ તે ગમે તેટલી દૂર હોય તો ચે શા ભાર? અમે તો ચારે પગે કૂદતા દોડ્યા. અને દોડતા દોડતા ઘોખી ઘાટે આવી પહોંચ્યા. અહિં શહેરના ઘણા ઘોખીઓ

કપડા ધોવા આવે. આખો દહાડો ધબાધબ ધબાધબ ચાલે. ધોખણો પાસેજ જમીન પર બધા કપડાં સૂકાવાને નાંખે. એ કપડાંઓની ચુંથાચુંથ કરવાની અમને બહુ ગમ્મત પડતી. એમ કરવાથી ધોખણો ચિઢાય તેથી પણ મોજ આવતી. એટલે કોઇક કોઇક દહાડો કુરસદ કાઢી અમે અહિં દોડી આવતા.

અમે આજે આવીને જોયું તો ધબાધબ ધબાધબ ચાલી રહી હતી. બે ચાર ધોખણોજ આજે હતી. ધોખી કોઇ હતો નહિ. થોડે દૂર સારો તડકો પડવા માંડ્યો હતો ત્યાં આગળ કેટલાક કપડાં સૂકાતાં હતાં.

મેં જોયું કે, ધોખણો ધોતી હતી ત્યાંથી થોડે દૂર એક થાળી પડેલી હતી. થાળીમાં કંઈ સારું સારું ખાવાનું હોય એમ મને લાગ્યું. મેં હીરાને કહ્યું: અલ્યા હીરીઆ ! આ લાગ સારો છે. પેલી થાળીમાં પડ્યું છે તે કંઈ ગળ્યું ગળ્યું ખાવાનું લાગે છે. આપણી શેઠાણી ઘણી વાર એવો બાઉ

આય છે. તું હિમ્મત કરતો હોય તો આખી થાળી ખેંચી જમ્યો.

ધીમે રહીને ખાધડો બોલ્યોઃ હું કંઈ મશુ-તરીમાંજ નહિ કે? મારો ભાગ નહિ રાખવાના હો તો હું આ ચાલ્યો-પેલીઓને ચેતાવીજ દઉં.

જા રે જા! કંઈ ગાંડો ખાંડો થયો છે. જો જો એવી નાદાની કરતો. તને મૂકીને કોઈ દહાડો અમે કોઈ ઉજાણી ખાધી છે?—મેં ખાધડાને સ-મજાવીને ઠંડો કર્યો.

પછી અમે સુપસુપ ચાલ્યા. હીરાએ અવાજ ન થાય તેમ થાળી ખેંચી, અને થોડે દૂર આણી.

પછી અમે તેને ઘસડતાં ઘસડતાં આંધે ઝાડ તળે
લઇ ગયા. પેલી ધોખણો તો ધખાધખ કરવામાંજ
મચેલી હતી. એટલે તે અવાજમાં તેમને કંઈ
માલમ પડ્યું નહિં. અમે ઝાડને આંધે પહોંચ્યા
એટલે થાળીને ત્યાં પડતી મૂકી હીરાએ ઝપ દ-
ધને અંદરનો બાઉનો કકડો મ્હોંમાં લઇને ચાવવા
માંડ્યો. અને બાધડો પણ એક કડકો લઇ પગ
વતે તેને ચુંથવા માંડ્યો. મેં માત્ર જરા ઠંડે
કલેજે જોયા કીધું. કેમકે હું તોફાની તો ખરો,
છતાં અજાણી વસ્તુને ખાતાં પહેલાં બહુ વિચાર
કરવો એમ મારા મનમાં હતું. એક બે વાર એવો
લપલપાટ કરવા જતાં હું માંદો પડેલો; એટલે એ
ડહાપણુ મને ખરાખર ઠસી ગયું હતું. એટલે મેં
કકડો લઇ તેને ભાંગવાનો ડાળ કર્યો ખરો, પણ
કંઈ ખાધું નહિ. એટલામાં તો હીરાએ થુ થુ કરી
કકડો મ્હોંમાંથી ફેંકી દીધો અને તે જાણે હમ-
ણાંજ ઉલટી કરશે એમ લાગ્યું. તે જેમ તેમ
બોલ્યોઃ અરેરે આ તો પેલાઓ લુગડાં ધુએ છે

તે છે !

સાધુ ! સાધુ ! હું બોલી ઉઠ્યોઃ અલ્યા બા-
ધડા, લે આ બાઉ બાધ જ. મેં બાધડાની મશ્કરી
કરી. તે પણ સાધુનો કકડો મ્હોંમાં મૂકી ચૂક્યો
હતો. પણ આ શબ્દો સાંભળી તેણે તુરત તે
કાઢી નાંખ્યો. હીરાને તો થોડી ઉલટી થઈ પણ
ગઈ. અને તે ઢીલો થઈને પડ્યો. બાધડો દોડતો
જઈને પાણી પી આવ્યો અને મ્હોં સાફ કરી
આવ્યો. પછી અમે બંને હીરાની પાસે બેઠા. થોડી
વાર સુધી હીરો બેચેન રહ્યો, પણ પછી ટટાર
થયો. મ્હોં સાફ કરી આવ્યો અને પાણી પી
આવ્યો. આ બધા વખત દરમ્યાન ધોબણોનું તો
ધ્યાન હતુંજ નહિ. હીરો ઠીક થયો એટલે અમે
ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા.

ચાલતાં ચાલતાં તડકામાં પેલાં કપડાં સૂકાતાં
હતાં ત્યાં અમે આવી પહોંચ્યા. મેં કહ્યુંઃ અબે
એક! ચાલો થોડા કપડાં ખેંચતા જઈએ. એક
મોજાંની બેડ પડી હતી. એક મેં અને બીજું બા-

ઘડાએ એમ મ્હોંમાં લીધા અને ચાલવા માંડ્યું. એટલામાં તો પાછળથી હોકારો સંભળાયો અને કોઈ દોડતું આવતું હોય તેવા પગલાના ધબકારા થયા. ઊભા રહો, મૂઆઓ ! તમારો ઘાટ ઘડું ! મેં પાછળ નજર કરી જોયું તો એક ૩૦-૩૫ વરસના ધોખણ દોડતી દોડતી આવે. મેં એને જોઈ કે તરતજ એક મોટો પથરો આવી મારી અડોઅડ પડ્યો. સહેજમાં જ હું બચી ગયો, નહિ તો લંગડો થઈ બેસત. અમે ત્રણે ઊભી પુછડીએ નાઠા. હીરો પોતાની બેચેની ફેચેની ભૂલી ગયો. એટલામાં તો ઘડોઘડ બે ચાર પથરા આવીને પડ્યા. એક નાનું ઢેકું તો બાઘડાને પીઠ પર લાગ્યું પણ ખરું. પણ તેથી ઝાઝું વાગ્યું નહિ. અમે ચોપગે કુદ્યા, અને ખૂબ દૂર નીકળી ગયા. મોજાં વચ્ચે મ્હોંમાંથી પડી ગયા.

અમે ઠેક ધર આગળ આવી પહોંચ્યા ત્યારેજ અટક્યા અને દરવાજા આગળ થાકીને લોથપોથ થઈને પડ્યા. હીરો કહે કે : ટીપુભાઈ ! આજે તો બાણે

મરતાજ બચ્યા કે શું ? પેલો બાઉ બાધો હોત તો હું તો મરીજ જાત ! સારું થયું કે કંઈ પેટમાં ગયું નહિ ? નહિ તો—

નહિ તો શું ? અમારે તારી પોક મૂકવી પડત—હું હસતો હસતો બોલ્યો.

હીરો ચિઠાચો. એને વારે વારે ગુસ્સો ચઢી આવતો. તેમ તેમ એની મશ્કરી બનાવવાનું મને વધારે મન થતું. ચિઠાઈને એ બોલ્યોઃ જોજો, કોઈ દહાડો તારીજ પોક મૂકાઈ ના જાય !

એટલામાં બાઘડો બોલ્યોઃ ચરે, પણ તમે પોક પછી મૂક્યા કરજો. કંઈ પેટનું કરોને, મને તો કંકડીને ભૂખ લાગી છે.

હા. હા. મને પણ ભૂખ લાગી છે—હીરો બોલ્યો.

ચાલો ત્યારે રસોડામાં જઈએ, ગુપચૂપ. જો ડાશીમા આમતેમ ફરવા ગયાં હોય અને કંઈ બાવાનું મળે તો વળી ફાવી જઈએ—મેં યુક્તિ બતાવી.

અમારાં ઘરમાં એક કાળાં કાળાં ડાશીમા

રહેતાં. ડોશીમા પણ જોવા જેવાંજ હતાં. તેમને
જેઘ જેઘને પણ અમને હસવું આવતું. અમારી
શેઠાણીના તે સગાં હશે કે નહિ, તે તો ડોશી
જાણે. પણ તેને ઘરમાં બધાં કાઢી કહેતાં. રાં-
ધવાનું કામ તેજ કરે. બધાને પીરસે પણ તેજ.
તેમના મ્હોંમાં પાનનો ડચુરો ચાલુ ને ચાલુજ.
બબડબબડ કરવાની ટેવમાં પણ તેમનો પહેલો
નંબર; તેથી તેમને ચિઠવવાની અમને બહુ મઝા
પડતી. અત્યારે ત્રણેને કકડીને ભૂખ લાગેલી,
એટલે એક કાંકરે બે પક્ષી મરાશે એમ મને થયું.
એક તો ડોશીની મમ્મત જોવા મળશે. બીજું
પેટ ભરાશે. આ વિચારે હરખાઈને અમે દોડ્યા.
બીજા બધા ઓરડા વટાવીને રસોડે પહોંચ્યા; તો
ડોશીમા ત્યાં નહોતા. ચુલા પર દાળનું પાણી
ખળખળ થતું હતું. શાક અડધું સમારેલું પડ્યું
હતું. રોટલી કરવાની કણેક બાંધેલી હતી. એક
મોટી થાળીમાં તે કણેકનો મોટો દોચો પડ્યો
હતો. ઘરમાં જમનારા ઘણા. એટલે તે પ્રમાણમાં

રાણી તો જોઈએજ કની? પણ આ બધામાં ખાણું શું તે કંઈ અમને સમજાયું નહિ. એટલામાં મારી નજર ઉંચે શિકા પર ગઈ. ત્યાં કંઈ સારી સારી વસ્તુ હોય એમ મને લાગ્યું. મને ઉંચે જોતો જોઈ હીરાએ પણ નજર કરી અને કહ્યું: ટીપુભાઈ, આ...પણે કંઈ માલ લાગે છે હોં! કુદકો મારીએ તો મઝા આવે.

ત્યારે તું ભુસ્કો માર. પાસે પાણીયાઈ છે, ત્યાંથી ખરાબર છલંગ મારે તો શિકામાં પડાય. શિકું મોટું છે. તેમાં પડીને ત્યાંથી તું ફેંક એટલે અમે તે લઈ દોડી જઈશું. અને પછી સરખે હિસ્સે વહેંચી લઈશું—મેં સૂચના કરી.

એ સૂચના હીરાને તુરત ગળે ઉતરી. વાત અમ હતી, કે પેટો ઉલટી કરાવે એવો ખાઉ ખાઈને તેનું મોં ખરાબ થઈ ગયું હતું. ક્યારે ને બીજું કંઈ ખાઉં એમ એને થતું હતું. એટલે તેણે હિંમત કરી. ખાઈને અમે ચોક્કસ રાખવા ખાણ્યા પાસે ગોઠવ્યા. હું શિકા નીચે

ઉભો રહ્યો, અને હીરો કુદકો ભારીને પાછીઆરે
ગયો. જરાક વાર તે ત્યાં ઉભો રહ્યો. પછી બા-
ધાને કહ્યો કેમ માઈ કે કુદકો ? કેમ આવતું તે
નથી ને ?

બાઘડો બોલ્યોઃ ના, ના કંઈ નથી-જલદી કર.

હીરાએ એક કુદકો માર્યો. પણ તે પાછો પડ્યો. શિકું હાલી ગયું. તે પર જવાયું નહિ. પણ તેથી કંઈ એ ચઢાઈ છોડી દેવાય? તેણે ફરી બીજો કુદકો માર્યો. આ કુદકે એક કૌતુક થયું. તેના બે પગ શિકા પર પડ્યા અને બે અક્કર. એટલે શિકું હાલવા લાગ્યું અને તે લટકવા લાગ્યો. આ જોઈને માર્ગ તો હસવું માય નહિ. પણ તેની સ્થિતિ દયામણી થઈ પડી. બાઘડો પણ તે જોઈને હસવા લાગ્યો. એટલામાં તો ડોશીમાનો ઘાંટો પાછળથી સંભળાયો. માણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. એટલે બાઘડો ત્યાંથી ઉભી પુછડીએ નાઠો. અને હું પણ દોડ્યો. પસાર થતાં થતાં માણની એક લાત મેં ખાઈ લીધી. પેલી બાબુ હીરાભાઈને તો એવી જબરામણ છૂટી કે ટાંટીઆ લથડી ગયા અને તે નીચેજ પડ્યો. એટલે ડોશીમાએ તેને પકડીને બે ચાર થાપડો લગાવી દીધી. અને બબડાટ તો તેમનો ચાલુજ. જેમ તેમ હીરા એ આફતમાંથી

છટકીને નાસી છૂટ્યો અને અમે ત્રણે પાછા બહાર વાડીમાં ભેગા થયા. બિચારા હીરાનું તો આજે કમનસીબજ હતું. તેને માથે આફત પર આફત આવતી હતી. એટલે તેણે તો બહાર આવીને રડવાનુંજ શરૂ કર્યું. તેણે રડવા માંડ્યું એટલે તો તુરત ઘરમાં ખૂમ પડીઃ કીકી, ઓ કીકી!

મેં તરત ઘાંટે ઓળખ્યો. એ ઘાંટે અમારી શેઠાણીના બાપનો હતો. તેઓ અમારી શેઠાણીને કીકી કહીનેજ ખૂમ પાડતા. તેઓ બોલ્યાઃ કીકી! જોને! પેલાં કુતરાં રડે છે!

બે ત્રણ મિનિટ ગઈ ન ગઈ એટલામાં તો દોડતી દોડતી અમારી શેઠાણી ઘરની બહાર આવી પહોંચી. તેના હાથમાં બે ચાર રોટલીઓ હતી. તેણે તુરતજ ચાર ચાર પાંચ પાંચ કકડાઓ કરી અમને નાંખ્યા. હીરાનું રડવાનું બધું ઉડી ગયું. અને અમે પણ હરખાતા હરખાતા ખાવા મંડી પડ્યા.

પણ એટલાથી કંઈ અમારી ભૂખ ભાંગી નહિ. એટલી રોટલીઓ ચપાટી જઈ અમે હયામણું

મોંઠે અમારી બાધ તરફ જોયું. તે સમજી ગઈ કે હજી આ લોકોના પેટ ભરાયાં નથી. એટલે તેણે બાધડાને ઉંચકી લીધો, અને અંદર ગઈ. અમે બંને તેની પાછળ દોડ્યા. રસોડાના બારણાં આગળ જઈ તે બોલીઃ માજી, મને બીજી રોટ-લીઓ આપો.

દરમ્યાન માજીનો બખડાટ ચાલુજ હતોઃ જો મોટાં નવાઈનાં કુતરાં આવ્યાં છે તે! મારી રસોઈ બધી અભડાવી મૂકે! ને પાણીઆરે કુદાકુદ કરે! હવે કંઈ દુનિયામાં જીવવાનો ધરમ પણ રહ્યો છે! જા છોકરી! હું તને રોટલીઓ નથી આપવાની! તું મને વારે ઘડીએ પગલ નહિ.

તે હસતાં હસતાં કહેઃ પણ માજી, થયું શું? અરે! તને તે શું કહે! એ મૂઆઓ આ શિકા પર ચઢ્યા હતા!—માજી બોલ્યાં.

પણ તમારું કંઈ ખાઈ તો નથી ગયા કની? ખાઈજાત તો! એ તો હું વેળાસર આવી પહોંચી! નહિ તો બધું ખેદાનખેદાન! જા બાપ,

જા! મને પજવ નહિ.

પણ મને ત્રણ ચાર શેઠલીઓ આપો.

છેવટે બબડતાં ફફડતાં માણસે શેઠલી આપી અને તે અમને ખાવા મળી. છેવટ સુધી તેમનું બબડવું ફફડવું ચાલુજ રહ્યું; અને અમે તો પેટ ભરાયું એટલે જઇને અમારી ઘાસની પથારીમાં આરામ લેવા પડ્યા.

(૩)

મારી આંખ મળી નહિ મળી, ત્યાં તો એવું દેખાયું કે જાણે અમારી સીતા શેઠાણી દોડતી આવી. તેની પાછળ પેલાં માણસ દોડતાં હતાં. સીતાખાઈ મોટેથી બોલતાં હતાં: ના, ના. હું નહિ લેવા દઉં. હું નહિ અડવા દઉં. પણ ડોશી-મા તો કંઈકંઈ ખરાડા મોટેથી પાડતા હતાં. શું તે કંઈ સમજાયું નહિ. એટલામાં સીતા શેઠાણીને અડફટ લાગી અને તે પડી ગઈ. તેને વાગ્યું, અને તે રડવા લાગી. શેઠાણીને વાગેલું જોઈ મારો જીવ ઝાલ્યો રહ્યો નહિ, અને હું તરત ત્યાં દોડ્યો. જોઈએ

તો ખરા, બિચારીને ક્યાં વાગ્યું છે. પણ હું ત્યાં પહોંચું એટલામાં તો માણસે મને ઉંચકી દીધો અને દોડતાં ગયાં ખારી કને. ત્યાં જઈ તેમણે મને ખારી-એથી ફેંકી દીધો. ખારીએથી નીચે પડતાંજ મને ખૂબ વાગ્યું. હાડકાં ઢીલેઢીલાં થઈ ગયાં. હવે ક્યાં જવું તે કંઈ સમજ પડી નહિ. વાડીની બહાર જઈને હું તો રડતો બેઠો. એટલામાં ત્યાં કુદતો કુદતો એક વાંદરો આવ્યો. વાંદરાએ મને પૂછ્યું: કુતરાભાઈ, કુતરાભાઈ, તું કેમ રડે છે ?

મેં જવાબ દીધો: મને ખારીએથી ફેંકી દીધો એં એં એં.....

કાણે ફેંકી દીધો ?

પેલા ઘરમાં એક કાળી કાળી ડાકણ રહે છે તેણે-ડાસલી બહુ ખરાબ છે. મેં ડાસીમાને બે ચાર ગાળો દીધી.

ચાલોને આપણે તેનું વેર વાળીએ. રડ્યાથી શું વળે ? હિંમતે મર્દા તો મદદે ખુદા.

હું તો કેવી રીતે આવું ? ખારણાં બંધ છે ને

ડોશીમા તો ધરમાં છે. તે બહાર આવે તો કંઈ ઘાટ બેસે.

તે બહાર જાય છે કે નહિ? ધરમાં તો નહિજ બેસી રહેતી હોય.

હા. જાય છે ને. સાંજે મંદિરે જાય છે, તે વેળા બહાર નીકળશે.

જેને, આપણે રસ્તા પર જઈએ. ત્યાંથી એ જશે. જતી હોય ત્યારે છાપરેથી કુદીને આપણે તેના ડીલ પરજ પડીએ. એટલે લોકો હુરીઓ હુરીઓ કરશે અને એની ફજેતી થશે.

હા દોસ્ત, એ ઘાટ સારો છે. ચાલો આપણે છાપરે ચઢીને બેસીએ.

એમ કહીને અમે તો ગયા. મારા મનમાં હરખ તો માય નહિ. એ ડોસલી સીધી દોર થઈ જશે. મને બારીએથી ફેંકી દેવાનું ભૂલી જશે. છોકરાઓ એની ફજેતી કરશે. કેવી ગમ્મત! એમજ હું વિચાર કર્યા કરતો હતો. હું ને વાંદરાબાઈ ખૂબ ફર્યા. અમારે તો ગાઢી દોસ્તી

થઈ ગઈ. વાંદરાભાઈ ઝાડ પર ચઢી ફળ નાંખે
અને હું ખાઉં એમ કરતાં કરતાં સાંજ પડી;
એટલે અમે લાગ શોધી એક નીચું જેવું છાપરું
હતું તે પર ગયા. ત્યાંથી જ ડોશીમાનો રસ્તો હતો.
રસ્તાપર છોકરાઓ છાપાદાવ રમતા હતા થોડીવાર
થઈ એટલે માણ આવતાં જણાયાં. મેં હરખથી
બૂમ પાડી કહ્યું: જુઓ વાંદરાભાઈ! પેલાં આવે
તે ડોશીમા. કાળાં કાળાં ભૂત જેવાં, રાતે છોકરાં
જહીએ તેવાં હાઉં જેવાં. આ બાળુ આવે એટલે
મારો એના ડીલ પર ભુસ્કો.

ના, ના ટિપુભાઈ, પહેલાં તમે મારજો. એટલે
ખરી ગમ્મત આવશે. માણ જણશે કે તમે
આ વેર લીધું. તે વિના એની મઝા નહિ. હું
કુદકો મારું તેમાં શું?

વાંદરાભાઈની સલાહ મારે ગળે ઉતરી. પહેલાં
કે પછી, ભુસ્કો તો મારવાનોજ છે ને? એમ
કરી મેં લાગ તાક્યો. ડોશીમા પાસે આવ્યાં કે
હું કુદી પડ્યો, પણ લાગ ચૂકી ગયો. ડોશીમા

વચમાંજ છીંક ખાવા ઉભા રહ્યા; છીં છીં છીં.
ને હું પડ્યો જમીન પર-ભમ્ ભમ્—

એટલામાં આંખ ઉઘડી મઠ ! એતારીની !
આ તો બધુંજ સપનું હતું ! ક્યાં ગયો રસ્તો ?
ને ક્યાં ગયા ડોશીમા ? ને ક્યાં પેલો વાંદરો ?
બધું છૂ થઈ ગયું ! હું તો જેમનો તેમ ભારી
પથારીમાં મોજથી પડેલો હતો. પાસે પેલા બે
ઘોરતા હતા. આંખ ચોળી જોઉં છું, તો પહેર
નમતો હતો. ચારેક વાગી ગયા હશે. મેં પેલા
એને જોદા માર્યા : ઉઠોરે ઉંઘણુસીઓ ! ચાર
વાગ્યા ચાર ! ને હું તો પેલા ડોશીમાને ફટકાવી
આવ્યો.

હું હું ? કરતા બંને ઉઠ્યા. શું થયું ? શું
થયું ? કહે તો ખરો. એમ કહેતાં તેઓ વળગ્યા.
મેં તેમને મારું સપનું આખું કહી બતાવ્યું.
એટલે તેઓ હસે તો હસે ! હું પણ પેટ ભરીને
હસ્યો. હસતાં હસતાં અમારા ત્રણેનાં પેટ
દુઃખી ગયાં.

(૪)

પાછા અમે તો બહાર દોડવા કુદવાને તૈયાર થઈ ગયા. અમે વાડીમાં આવ્યા એટલે મેં કહ્યુંઃ અલ્યા બાધડા ! આપણે પેલાં મીઠાં હાડકાં દાટ્યાં છે તે હજી ન્યાંના ત્યાં છે કે નહિ તે જોવું જોઈએ.

હા. પેલો કેદાળી લઈને આવે છેને તેણે ઉખેડીને ફેંકી દીધા તો નહિ હોય ?

ચાલો ચાલો જોઈ આવીએ.

એમ કહેતાં અમે દોડ્યા. વાડીને એક ખુણે એક ઝાડના પાછલા ભાગના પોલાણમાં અમે ત્રણ ચાર હાડકાં દાટેલાં. ઠેઠ નદી કિનારેથી એ હું એક વાર લઈ આવેલો. એ તો અમારી પુંછ. હાડકાં ચાટવાનું તો અમને બહુજ ભાવે. હાડકાં તો એવાં મીઠાં લાગે કે ન પૂછે વાત. તમને ભાવે કે નહિ ? કોણ જાણે ? અમે તો ન્યાંથી જડે ત્યાંથી હાડકાં ખોળી લાવીએ અને ચાટ્યાં કરીએ. કોઈ કોઈ વાર તો એકાદા ટુકડા સારૂ માંહેમાંહે

લઠી પણ મરીએ. તેવી કોઈ મારામારી થાય તો બંદાજ ફાવી જાય, એ પણ નક્કી ધારણું.

ઠીક. અમે દોડી જઈને જોયું તો હાડકાં જ્યાં મૂકેલાં હતાં ત્યાં સલામત હતાં. જેમનાં તેમ હતાં. બધાંને અમે બહાર કાઢ્યાં. ત્રણ જણાએ ત્રણ વહેંચી લીધાં અને તેની સાથે ખૂબ રમ્યા. તેને ચાટ્યા કર્યું. ફરડવા પણ ખૂબ દાંતીયા કર્યાં. પછી છેવટે મેં કહ્યું: હવે ચાલો, ચાલો. હું તો કંટાળ્યો. કંઈ નવીજ રમત શોધી કાઢીએ. આ હાડકાંને કોઈક નવેજ ઠેકાણે સંતાડી દઈએ.

હા, એવાં સંતાડીએ કે પેલો હરામખોર કે-દાળીયો આવે છે તેને જડેજ નહિ-હીરો બોલ્યો.

પછી અમે હાડકાંને દાટવા માટે એક સારી જેવા નવી જગ્યા શોધી કાઢી અને ત્યાં તેને ચોક્કસ દાટી દીધા. માટી પૂરી દીધી. અને પછી પાછા ફરવા નીકળ્યા.

(૫)

મેં: કહ્યું: સાંજનો પહોર થયો છે, માટે ચાલો

આપણે નદી કિનારેજ સહેલ કરવા જઈએ. ત્યાં વળી કંઈ નવું ધર્તીંગ જગાવીશું, અને લહેર કરીશું.

થોડી વારે અમે નદીના કિનારા પર આવી લાગ્યા. પછી અમે કિનારે દોડવા લાગ્યા. રસ્તે કોઈ બિલાડી મળે, કોઈ બકરી મળે તો તરત તેના તરફ ધસી જઈએ, અને તેને નસાડીએ. કોઈ મોટો શિંગડાવાળો બકરો મળે તે અમારા પર પણ ધસી આવતો. તેવું થાય કે તરત એવા તો ગ-બરડી મૂકીએ કે હરણ પણ એટલું દોડતું નહિ હોય. એમ કરતાં કરતાં અમે દૂરથી જોયું તો કિનારા પરજ એક છત્રી દેખાઈ. અલખત્ત, છત્રી ઓઢીને કોઈ બેઠેલું હતું. સહેજ નજીક આવ્યા એટલે જણાયું કે કોઈ ઘરડો મરદ છત્રી ઓઢી બેઠેલો હતો. તરતજ મારા મગજમાં એક નવો તુક્કો ઉભો થયો. એ ડોસાની ઠેકડી બનાવવાનું કૌતુક મેં ઉછું કર્યું, અને પછી મારા બાધ-બધીને કહ્યું: કેમ બાધડાજ હીરાજ! બોલો શું વિચાર? મને એક એવો આખાદ ખ્યાલ આવ્યો

છે કે આપણે ત્રણે મળીને પેલા ડોસાની ફળેતી ઉડાવીએ.

કહે, કહે, જોઉં કહે તો ખરો-ખંને જણા સાથે બોલી પડ્યા.

જે. આપણે આ પેલી છત્રીના ઉપર ધી... મે...થી ચઢી જઈએ. એને ખખરે ન પડે. જરાયે અવાજ ન કરવો. સહેજ હુંકારો પણ નહિ. છત્રી પર ચઢી રહ્યા, કે પછી ફડાક દેતો કે કુદકો એના ડીલ પર. એટલે પછી જોજો ડોસાજીની ફળેતી ! બિચારા એવા હાંફળા હાંફળા થઈ જશે ! વખતે રડી પણ પડે. કેમ દોસ્ત ! કેવી ગમ્મત !

બાધડો કહે : પણ મારીબારી બેસે તો !

જે બાયલો આવ્યો ! તું તો સદાયે ડરપોકજ રહેવાનો. જ તારે નહિ આવવું હોય તો તું પેલે ખુણે જઈને ઉંઘી જા. અમે તો જઈશું-હીરાએ મહેણાં માર્યાં.

અને છત્રી પર બધા ત્રણ ત્રણ જણ ચઢવાનાયે શી રીતે ? માટે જ, બા, જા, બાધડા, એ

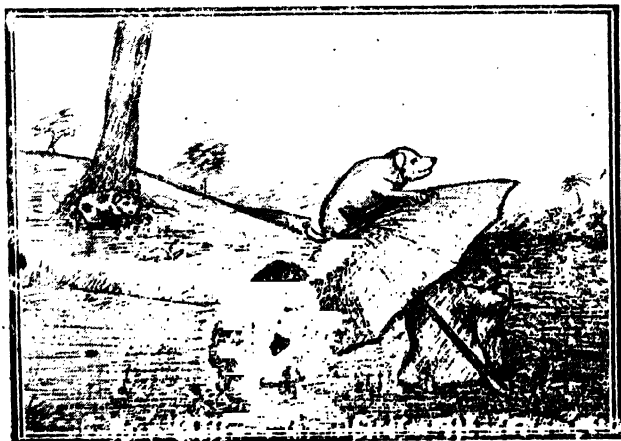
તારું કામ નહિ. તું તારે પેલા આડ તળે જઈને સ્વપ્ન અને બધું જોયા કરઃ અમે કેવી ગમ્મત કરીએ છીએ તે—મેં કહ્યું.

એમ કરી અમે બાઘડાને જરા દૂરથીજ એક ઠેકાણે બેસાડી દીધા. પછી અમે ધીમે પગલે આગળ વધ્યા. રાતને વખતે દુશ્મનના કિલ્લા પર હુમલો કરવા નીકળેલું લશ્કર જેમ ચાલે તેમ ચાલ્યા. એવા હળવા પગ મૂકીએ કે જાણે અમે ચાલીએ છીએ એમ અમનેય ના લાગે. એમ કરતાં કરતાં અમે પાસે આવી લાગ્યા. પાસે આવતાં અમને લાગ્યું કે ડોસાકાકા ઉંઘી ગયા છે, જરા હાલે નહિ કે ચાલે નહિ. પવન મીઠો મીઠો આવે—ઉંઘ આવી જાય એવોજ. એટલે આંખ મીંચાઈ ગયેલી. આથી અમે બહુ હરખાયા. ચાલો, આ ઠીક મઝા આવી. ડોસાકાકા ઝબકીને જાગશે, કે આ વળી કુરકુરિયાંનો વરસાદ ક્યાંથી આવ્યો? બડી મઝા આવશે. એમ કરીને અમે ધીમે પગલે ચઢવા માંડ્યું. હું ને હીરો

બંને એક બીજાને ઇશારત કરતાઃ કે ખબરદાર,
કંઈ અવાજ નહિ કરવો. પાછલા ભાગમાં તો
અમારા ટાંટીઆ સરી સરી જાય. એટલે જરા
જરા અવાજ થઈ પણ જતો. પણ કાકા શાના
જાગે? તે તો કોણ જાણે શાંચે સપનાં બેઠ
રહ્યા હશે!

(૬)

એમ કરતાં કરતાં અમે ઉપર ચઢ્યા. ચઢ્યા,
ચઢ્યા ગયા. મનમાં હરખ તો માય નહિ. ઠેઠ

ગયા એટલે તો ઓ બાપરે.....આ શું.....
આ તો છત્રી...ગઈ, ગઈ ગઈ !

છત્રી ઉથલી પડી ! અને અમે ગયા ઉથલીને
પેલી મેર. પડ્યા પાણીમાં. ડોસો ઝબકીને જાગ્યો.
પહેલાં તો ગભરાઈ ગયો. પછી બધું સમજી ગયો.
હી હી હી કરતો હસવા લાગ્યો ને તાળી પાડવા
લાગ્યો ! અમે તો પાણીમાં પડ્યા એટલે ગભ-
રાઈ ગયા ! ટાઢ તો ટાઢ વાય ! અમને પાણીમાં
એમ પડવું ગમતું નથી. એ ગમે રડ્યા ભેંસ-
ડાઓને. ભેંસો તો પાણીમાંજ પડી રહે. પણ અમને
કંઈ તે ગમે નહિ. ને પેલાં બિલ્લીબાઈ !
બિલાડીના ડીલ પર તો પાણીનું ટીપું પડે તોયે તે
ગભરાઈને નાસી જાય ! અને અમને પણ પાણીમાં
આમ સાંજને વખતે પડવાનું—ઓ બાપરે,
અત્યારે આ વાત કહેતાં પણ હું ધ્રુજી ઉઠું
છું ! ! ! તો તે વખતે અમારા શા હાલ થયા હશે
તેનો વિચાર કરજો. ને તેમાં પાછો પેલો ડોસો
અમારી મશકરી બનાવે ! ! !

(૭)

અમે તો જેમ તેમ કરતાં બહાર નીકળ્યા. ટાઢે થર થર ધ્રુજ્યે. પવન તો કહે કે મારું કામ ! અને પેલા ડોસાકાકા હસે તો હસે ! અમે ગખરડી મૂકીને નાઠા. થોડો થોડો-તડકો હજી આવતો હતો, એટલી પરમેશ્વરની મહેરબાની હતી. અમે ઘેર દોડ્યા. બાઘડો મળ્યો. તે પણ અમારી મશકરી બનાવવા લાગ્યો : કેમ બહાદુર વીરો ! કેવા બન્યા ! કોણ ઝખકી ગયું ? તમે કે ડોસા કાકા ! એટલે મને ચઢી ચીઢ. બાઘડો મારા જેવાની ઠેકડી બનાવનાર કોણ ? ગમે તેમ, હિમ્મત તો મારી ખરીજ ને ! મેં ઘાંટો કાઢ્યો : અબે જા, જા ! બાયલા ! બહુ બોલે છે કે ?

મેં ઘાંટો કાઢ્યો એટલે બાઘડો ચૂપ થઈ ગયો. એનામાં ઝાઝા રામજ નથી.

પણ અમે ટાઢે ધ્રુજતા હતા એ વાત તો ચોક્કસ. એટલે મેં કહ્યું : ભાઈ હીરા ! આપણે થોડું ધૂળમાં આળોટો. સૂકી ધૂળ હશે તો પાણી ચૂસી લેશે.

અને ટાઢ ઉડી જશે. એમ કયાં શિવાય છૂટકો નથી. હીરાને પણ એ વાત પસંદ પડી. અમે ખૂબ તરેહથી ધૂળમાં આળોટ્યા. આખે શરીરે ધૂળ ધૂળ થઈ ગઈ. તે જોઈને બાઘડો જરા ખુશ થતો દેખાયો. પણ બિચારાની હિંમત નહિ કે કંઈ બોલે. પણ બોલો છોકરાંઓ ! તમને હું ગમું કે બાઘડો ગમે ? મને તો તોફાન કરવાનું જ બહુ ગમે. હિંમતભેર કામ કરીએ નહિ, તો દુનિયામાં રવડી મરાય. મને બાયલા રહેવાનું પસંદ નથી.

ઠીક. પછી અમે ઘર તરફ વળ્યા.

(૮)

ઘરથી થોડે દૂર સીતા શેઠાણી મળી. તે તેની બહેનપણી સાથે ફેરપુદડી રમતી હતી. એવામાં તેણે અમને જોયા. એટલે તેનું ચિત્ત રમતમાંથી ઉડી ગયું. તરત તે અમારી પાસે દોડી આવી ને બોલી : હટ નહારાં કુતરાંઓ ! કેવાં ગંદા ગંદા થઈ ગયા ! ધૂળમાં આળોટ્યા ! કેવા ખરાબ છો ! એમ કહી તેણે મને ને હીરાને એકેક થાપટ

લગાવી દીધી. અમે પણ ગરીબ ગાય જેવા થઈને ઉભા રહ્યા. કેમકે અમારો વાંક તો હતો જ ને? પછી ડહાપણ કરેલું શા દામનું? ગુન્હો હોય તો તે કબુલ કરી દેવોજ સારો. અમે ઉભા હતા એટલે સીતા બોલી: ચાલો રે ગંદુડાઓ! તમને ખરાખર નહવડાવું, અને પાણીની કુંડીમાં બોળો કાઢું. કેવાં નકારાં છો! કશે તોફાન કરી આવ્યાં છો! ખખરદાર, આવા ગંદાં થયાં તો!

આફત! આફત! શેઠાણીના આ શબ્દો સાંભળી અમે ગભરાયા! આ તો વળી પાછું પાણીમાં પડવાનું આવ્યું! મને એ મારી શેઠાણી આમ નહવડાવે છે તે જરા ગમતું નથી. બધું સાંપ્રતનું ફીણ ફીણ આંખમાં જાય છે ને એવું ખરાબ લાગે છે? પણ કરીએ શું? કંઈ છૂટકો હતો? પણ મેં નક્કી કર્યું કે કુંડીમાં વધારે વખત રહેવુંજ નહિ. ફૂદીને નાસી જવું. મેં હીરાને પણ એ વાત ઇશ્વરે સમજાવી. તેને પણ ક્યાં નહાવાનું ગમતું

હતું ?

અમે એમજ કર્યું. થોડા ઘણા નહાયા નહિ નહાયા ને અમે તો કુંડીમાંથી ફૂદીને નાઠા. બાઘડો પણ અમારી સાથે નહાવામાં તો સામેલ હતો. તે કંઈ અમારા જેવો ગંદો નહોતો, છતાં તેને પણ નહાવું પડ્યું. તે પણ કુંડીને નાઠો. અમે નાઠા એટલે સીતા અમને પકડવા પાછળ આવી. થોડે દૂર એક દેવદારનું મોટું ઝોખું પડેલું હતું. તેમાં કોલસા રહેતા. અમે કુંડીને તેમાં પડ્યા. અને પાછા, હતા તેનાથીયે ગંદા થઈ ગયા! સીતા બહુ ખિન્નઈ હતી તમારીની! કેવાં બગડી ગયાં છો! આવું કરશો તો બારીએથી ફેંકી જ દઈશ! નહિ તો લાકડીએ લાકડીએ ફટકાવીશ! ચાલો કહી તેણે અમને કોલસાપેટીમાંથી બહાર કાઢ્યાં અને બખ્ખે ચચ્યાર થાપટ લગાવી દીધી. કેમ લગાવે? અમારું તોફાન કંઈ ઓછું હતું? અને અમને ડીલ ચોળીને નહવડાવવાની મહેનત પણ કંઈ ઓછી હતી?

એ ચાર થાપટો ખાધી હતી, તે ફરી ખાવાનું મન નહોતું; એટલે અમે સીધા દોર થઈ નાહ્યા. પછી તેણે ટૂવાલ વતી અમારાં હીલ લૂછ્યાં. બિચારી કેટલો બધો પ્રેમ રાખે! અમારા પર તેને ઘણું હેત હતું, અને અમારે માટે તે બહુ મહેનત કરતી.

પણ આજે તે બહુ ગુસ્સે થઈ હતી. એટલે હીલ લૂછ્યા પછી તેણે અમને ગરમ શગડી પાસે બેસવા તો દીધાં, પણ કહ્યું: જાવ, આજે તમને હું તમારાં તોફાન માટે સખત સજા કરવાની છું. રોજ તમને રોટલી ને દુધ મળે છે. આજે ફક્ત તમને રોટલી મળશે. તે પણ જાડી જાડી અને સ્હવારની વાસી. એજ તમારી સજા. તે શિવાય તમે સુધરવાનાં નથી.

આ સાંભળી બાઘડો અને હીરો મારા તરફ ધુરકવા લાગ્યા. આ બધું કારસ્તાન માઈ હતું એમ કહી તેઓ મારા પર બહુ ગુસ્સે થયા. તોફાનમાં અડધો ભાગ તેમનો પણ હતો જ, છતાં તેઓ

દાંતીઆ કરવા લાગ્યા. પણ મેં તેમને ગણકાર્યા નહિ. હું તો આ આફતમાંથી કેમ છૂટાય તેનોજ વિચાર કરતો હતો. એવામાં મને એક રસ્તો સૂઝી આવ્યો. મેં બંનેને કહ્યું: મારા તરફ ધુર-કશે. તેમાં શું વળવાનું? તેથી કંઈ તમને દૂધ મળવાનું નથી. દૂધ જોઈતું હોય તો હું રસ્તો બતાવું. તે પ્રમાણે કરોશું તો ફાવીશું.

પછી મેં મારી જુક્તિ બતાવી: જુઓ, આપણે ત્રણે એવા નરમ બની જઈએ કે શેઠાણીને દયાજ આવે. જાણે રડતા હોઈએ એવા દયા-મણા થઈ જઈએ. એ આપણને ઢીલાને માંદા જેવા જોશે કે તરત એનો ગુસ્સો ઉતરી જશે, અને આપણને દૂધ મળશે.

મારી જુક્તિ બંનેને ગળે ઉતરી. અમે ત્રણે એક ખુણે જઈને એક બીજની સોડમાં ભરાઈને પડ્યા. એવું તો દયામણું મ્હોં કર્યું કે જાણે હમણાંજ રડી પડીશું. શરીર પણ જાણે ધૂળે. જાણે માંદાજ ન પડ્યાં હોઈએ, એવા નરમ અમે

થઈ ગયા. થોડી વારે સીતાં શેઠાણી ત્યાં આવી પહોંચી. તે અમને આવા ઢીલા જોઈને ગભરાઈ ગઈ. ઓ મારે! આ તો માંદા પડ્યાં કે શું? હાય! હાય! બધા મારો જ વાંક! મેં બળ્યે વાર નહવડાવ્યા! શરદી થઈ જવાની. લાવ, લાવ. એમને કંઈ ગરમોટો કરે. એમ કહી તે દોડી ગઈ, અને એક તપેલીમાં ગરમ દુધ લઈ આવી. સાથે તાજી રોટલી પણ હતી. એટલે આખરે અમને સારું સારું ખાવાનું મળ્યું. પછી થોડો ભાત પણ એણે અમને આપ્યો. તે ખાઈને અમે ટટાર થયા. અને પાછા રમતા કુદતા થઈ ગયા. આથી તે હરખાઈ. તેને ફીકર થતી હતી તે ટળી ગઈ.

રાત પડી ગઈ હતી. નવ વાગી ગયા હશે. અમે થાકીને લોથ પોથ થયેલા હતા. આખા દહાડામાં કંઈ એાછી મસ્તી કરી હતી? અમને બીબું શું સૂઝે? બસ, તોફાન તોફાન ને તોફાન. ને હવે બાકી શું રહ્યું હતું? પથારીમાં જઈને સૂવાનું.

આ પ્રમાણે અમારો રવિવાર પૂરો થયો. અમારો તો દરેક દહાડો એવો ને એવોજ જાય. રોજ તેટલીજ ગમ્મત, તેટલાંજ તોફાન, તેટલુંજ ટીખળ. અમે દિલગીર તો કંઈ દહાડો થઈએજ નહિ. સદાય હસતાં રમતાં ને કુદતાં. બહાલા બાળખન્ધુઓ ! તમને પણ હું એવીજ સલાહ આપું છું. સદા હસતાજ રહેવું. હિમ્મત રાખવી. અને કંઈ કંઈ નવું કરવાની ટેવ રાખવી. લ્યો ત્યારે,

રામ રામ !

(૪૮+૪)

ગાંડીવનાં નવાં રમકડાં

ઉપલા મથાળા હેઠળ વાઘોનું વન (૦-૪-૦) ભદ્રમહાર
(૦-૪-૦) અંશીપુરી (-૦૫-૦) સોનાકુમારી (૦-૪-૦)
એ ચાર ચોપડી વિષે 'સૌરાષ્ટ્ર' તા. ૪-૨-૨૮ ના
અંકમાં લખે છે:

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર બાળ-સાહિત્યમાં વેગભર વૃદ્ધિ
કર્યેજી બચ છે તેની સાક્ષી તેના તરફથી તાજેતરમાં પ્રસિદ્ધ
થયેલાં ઉપરનાં ચાર રમકડાં જેવાં મનોહર પુસ્તકો આપી
રહ્યાં છે. ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિરના એક પછી એક બહાર
પડયે જતાં પુસ્તકો તે સંસ્થાના યુવાન સંચાલકોના અદ્ભુત
ઉત્સાહનાં સ્વચ્છ છે. આ ચારે પુસ્તકો અભ્યાસની શરૂઆ-
તજ કરતાં હોય તેટલાં નાનાં બાલકો માટે નિર્માયાં છે.
અક્ષરો મોટા, શાહી જૂદી જૂદી અને તરેહવાર પૂઠાંની યોજ-
નાથી આ પુસ્તકોને આકર્ષક કરવાના પ્રયાસ થયા છે. તેમાં
ખાસ કરીને સોનાકુમારીનાં પૂઠાંને સોના જેવો રંગ ચડાવી,
તેને સુશોભિત બનાવવા જે ઝહેમત લેવાઈ છે, તે પ્રોઢ ક-
લાકારને કદાચ સંપૂર્ણ ફલિત ન લાગે તોયે તે બાલકોને
તો ખૂબજ આકર્ષી શકે છે, એવો અમારો અનુભવ છે. ચારે
પુસ્તકોની અંદરની વાર્તાઓ બાલકો હોંશથી વાંચે તેવી છે.
ગુજરાતના ગરીબ બાલ-સાહિત્યમાં સરસ ઉમેરો કરનાર આ
ચાર પુસ્તકોને અમે આવકાર આપીએ છીએ અને સાધન-
સંપન્ન બાળકો આ ચારે 'રમકડાં' મેળવવા ગાંડીવ સાહિત્ય
મંદિર ઉપર મારો ચલાવે એવું ઇચ્છીએ છીએ.

આજસાહિત્યનો ગાંડીવ ટંકાર

ગુજરાતના આજસાહિત્યમાં સ્થેર પદોને નંબરે આવી ગયેલાં, વિવાદાત્મક પુસ્તકો સાથે ટંકાર બોલે એવાં રૂપાળાં પુસ્તકો, બહુ કાગળ, મનોહર છપાઈ ને પાંચરી બાંધાવીવાળાં પુસ્તકો.

૧ ટોલ્સ્ટોયની ત્રણ વાર્તા	૦ ૪-૦
૨ બકુલ	૦ ૬-૦
૩ ખીરબક્ષનો બન્ધુ	૦-૮-૦
૪ મૂરખરાજ (ટોલ્સ્ટોય)	૦-૮-૦
૫ નીલમ	૦ ૬-૦
૬ બીમ અને યુધિષ્ઠિર	૦-૪-૦
૭ આળવિહાર	૦ ૧૨-૦
૮ જય બજરંગ	૦ ૬-૦
૯ વાઘોનું વન	૦-૪-૦
૧૦ બહુધાર	૦-૪-૦
૧૧ બરફીપુરી	૦-૫-૦
૧૨ સોનાકુમારી	૦ ૪-૦
૧૩ તોફાની ટીપુડો	૦-૬-૦
૧૪ કચુંબર	૦-૩-૦

આજકો અને આજાગ્યોમાં સ્થાપી કરવા માટે અનુપમ છે.

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર
કુશાંખી, મુમલ

